

УДК: 159.923.33:179.8:331.108

В. Караваєва, здобувач
Запорізький національний університет, Запоріжжя

ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМ ЛІНІ ТА РОБОТОГОЛІЗМУ ЯК РІЗНИХ ТИПІВ СТАВЛЕННЯ ЛЮДИНИ ДО ПРАЦІ

Стаття присвячена аналізу основних теоретичних концепцій феномену роботоголізму та ліні у контексті відношення сучасної людини до праці. Передусім, в ній відзначаються особливості відношення сучасної людини до своєї робочої діяльності, а також причини наукового інтересу до цієї проблеми. У статті представлено розгорнуте визначення роботоголізму та ліні як основних типів відношення особистості до праці. Розглядаються основні підходи в дослідженні цих проблем вітчизняними і зарубіжними авторами. Проведений теоретичний аналіз цих підходів та виявлені їх загальні тенденції. Також виділені переваги та недоліки цих теорій. У статті пропонується власний підхід до вивчення проблеми роботоголізму та ліні, виходячи з більш широкого розуміння цих феноменів.

Ключові слова: праця, відношення до праці, роботоголізм, лінь, залежність, працелюбство, адикція.

Стрімкі тенденції розвитку ринкових відносин та впровадження нових технологій у сьогоденне життя не можуть не позначатися на ставленні сучасної людини до праці. З одного боку, з появою на українському ринку нових іноземних компаній відбувається прискорення темпів роботи і продовження робочого дня. З іншого ж боку, з появою нових технологій значна частина робочих процесів спрощується і скорочується, робота поступово набуває абсолютно нову якість. Стають популярними нові професії, пов'язані із забезпеченням та роботою нових технологій (програмісти, веб-дизайнери, контент-менеджери). Ці зміни не можуть не відображатися на відношенні людини до праці.

В більшості своїй, нинішня освічена молодь висловлює прагнення орієнтуватися, насамперед, на кар'єру. Але нерідко це може виражатися лише в гонитві за великими грошима і престижем, оскільки на сьогодні життєвий успіх прийнято пов'язувати перш за все із матеріальним достатком. Та на жаль, при цьому можуть не враховуватися власні цінності, таланти, схильності та інтереси самої людини.

Як показують спостереження, людина може надмірно трудитися, віддавати майже увесь час своїй роботі, але зовсім не для самореалізації, і це може стати причиною залежного роботоголізму.

Схожа ситуація нерідко виникає й у протилежному ставленні до праці - ліні. Людина, повністю орієнтована на соціальні установки і престиж, часто вибирає "не свою" діяльність, що в кінцевому рахунку призводить до демотивації, яка здатна виражатися через лінь.

Необхідно так само додати, що на сьогоднішній день, лінь частково є і наслідком сучасного технічного прогресу. Велика кількість професій пов'язана лише з використанням технічних засобів (електронних носіїв), що, з одного боку, прискорює та спрощує всі робочі процеси, але з іншого – робить людину малорухливою та позбавляє живих комунікацій. До цієї ж проблеми можна віднести і небажання учнів писати від руки письмові роботи (використовуючи лише носії), і, відповідно, детально опрацьовувати їх.

Аналізуючи основні підходи до проблеми роботоголізму, ми з'ясували, що майже всі вони мають однакові тенденції. Роботоголізм визначається як зарубіжними (В. Робінсон, Г. Портер, В. Кілінджер, М. Гріффітс) так і вітчизняними вченими (А. В. Гоголева, І. М. Козлова, М. М. Нріцин, О. Ю. Єгоров, Ц. П. Короленко, В. Д. Менделевич, О. Весніна та ін.) як один із видів психологічної залежності, адикції. Це пояснюється тим, що на цю проблему вперше звернули увагу психотерапевти та психіатри. Таким чином, дослідження проблеми роботоголізму має дещо односторонній характер, і, на нашу думку, це явище треба розглядати більш широко, враховуючи різні його сторони.

Щодо іншого виду ставлення до праці – ліні, то тут необхідно сказати, що ця проблема також недостатньо вивчена у психології. Багато вчених досить детально досліджують лінь, і як негативне, і як позитивне явище, виділяючи різні її типи (С. Т. Посохова, Т. В. Понарядова, М. Берендєєва, Є. П. Ільїн, М. М. Нріцин, І. С. Якіманська, В. В. Воробйова). У зарубіжній літературі насамперед вивчається явище прокрастинації (звичка все переносити на потім). Ми пропонуємо дослідити проблему ліні, як різновиду ставлення людини до праці, виходячи, перш за все, з мотиваційних та ціннісно-смыслових компонентів.

Отже мета даної статті полягає у аналізі основних підходів до проблеми роботоголізму та ліні, виходячи з особливостей відношення людини до своєї робочої діяльності та характеристика власного підходу до цієї проблеми.

Почнемо з визначення самого поняття роботоголізму. Під роботоголізмом розуміється тяга людини до роботи, яка при прийнятті характеру залежності, витісняє всі інші інтереси та потреби, заповнює собою життя. Термін "роботоголізм" (workaholism) ввів американський священик і фахівець з психології релігії Уейн Оутс. Він вводить наступні ознаки роботоголізму: працівник з гордістю розповідає про те, як він багато працює, презирливо відгукується про інших людей, які працюють менше та гірше, ніж він, не здатний відповісти відмовою на прохання виконати додаткову роботу та схильний до суперництва [3, с. 102].

Західні вчені, розглядають роботоголізм з точки зору адиктивної залежності. Адикція (від англ. addiction – згубна звичка, порочна схильність) визначається як одна з форм девіантної поведінки з формуванням прагнення до відходу від реальності.

Б. Робінсон описав роботоголізм як ситуацію, коли людина надає перевагу роботі в якості відходу від переживань про свій емоційний стан та з приводу проблем особистого життя [10].

На думку Г. Портера, роботоголізмом страждає кожна четверта працююча людина, а Б. Кілінджер стверджує, що до цієї респектабельної форми адикції особливо схильні медичні працівники.

Б. Кілінджер розглядає роботоголізм одночасно як негативний та складний процес, який, в кінцевому рахунку, впливає на здатність індивіда належним чином функціонувати. У роботоголіків існує компульсивний драйв домагатися визнання та успіху, який, однак, може привести їх до невірних рішень та особистісного краху.

Як підкреслює М. Гріффітс, основне розходження працьовитості та роботоголізму, як і у випадку інших поведінкових адикцій, полягає в тому, що здорові поведінкові моделі щось привносять в життя, в той час, як адикції забирають із життя. Він також справедливо зауважує, що адикція не виникає у вакуумі: ідентична по-

ведінка може бути по-різному інтерпретована в залежності від контексту [9].

Що стосується вітчизняних вчених, то більшість з них так само розглядали роботоголізм як деструктивну залежність. Їхні підходи дуже детально та повно відображають сутність роботоголізму як залежності та надають достатньо якісний аналіз цієї проблеми.

В. Кукк підкреслює, що роботоголізм має усі критерії залежностей. Люди, що працюють без зупинки, не знають ні вихідних, ні відпусток, приходять раніше усіх і йдуть останніми – маніяки праці. І симптоми позбавлення (аналог "наркотичної ломки") яскраво виражені: емоційна нестійкість з переважанням дисфорії, іншими словами роботоголіки не знаходять собі місця, без причини стають злісними та похмурими, коли їх позбавляють можливості працювати [4].

О. Ю. Єгоров вважає, що однією з важливих особливостей роботоголізму є компульсивне прагнення до постійного успіху та схвалення з боку оточення. Адикт випробовує страх потерпіти невдачу, "втратити особистість", бути звинуваченим у некомпетентності, ліні, виявитися гірше інших в очах начальства. З цим пов'язано домінування в психологічному стані почуття тривоги, яке не покидає роботоголіка майже ніколи [2].

І. М. Козлова відзначає, що для молодшої людини, років 20-35, роботоголізм – це непогано, оскільки захопленість роботою та прагнення присвячувати їй багато часу і сил вказують на цілеспрямованість та здорові амбіції. Роботоголік цілком може стати самим бажаним і результативним співробітником, найуспішнішою і щасливою людиною [7, с. 95].

В основі роботоголізму – помилкове переконання людини, що ніхто краще нього не здатний впоратися з роботою, а так само патологічна схильність до недооцінки своїх колег.

Однак багато роботодавців можуть заохочувати роботоголізм, ототожнюючи це поняття з працьовитістю співробітника. Але так само багато хто вважає, що працьовитість і роботоголізм – різні психологічні явища. Як-що перше треба заохочувати, то друге треба присікати.

При працьовитості людина регулює свій робочий час, виходячи з потреби, зробити щось корисне. Вона, як правило, розуміє, що без відпочинку продуктивність її праці стане нижче, отже, "віддачувати" їй будуть гірше. Значить, і відпочинок (як правило, планований) – це теж частина її "працьовитості". І в той же час працелюбна людина не нехтує іншими сторонами свого життя (сім'єю, спілкуванням з друзями та ін.) [3, с. 110].

Визначення "працьовитий" асоціюється з образом життєрадісної людини, яка живе у злагоді з собою та власними уявленнями про життя. Працьовита людина – це людина, яка любить працювати, але ставиться до роботи всього лише як до однієї з багатьох складових свого життя. Роботоголіки ж живуть для того, щоб працювати.

Але у своєму теоретичному дослідженні ми звертаємо увагу на те, що згідно з більшістю теорій щодо феномену роботоголізму, людина, яка працює більше норми та практично живе своєю роботою, здебільшого відноситься до адиктивнозалежної. Виходячи з цього, формується таке питання: чи кожна людина, яка майже цілком віддає себе праці, стає психологічно залежною від неї?

На наш погляд, не можна відносити усіх роботоголік, які працюють більше ніж інші та віддаються своїй справі, до залежних адиктів, які за допомогою праці компенсують власну (можливо особисту) нереалізованість або тікають від інших проблем. Є чимало людей, які працюють досить багато та дуже захоплені своєю справою, вони реалізують себе у своїй роботі. На нашу думку, та-

ких людей неможливо відносити до залежних роботоголік, бо вони знайшли власний сенс життя у своїй справі.

Однак слід зауважити, що наприклад такі вчені, як Є. П. Ільїн, розглядає роботоголізм як з точки зору адикції, так і як цілком нормальне та корисне явище. Автор дотримується думки, що існує здоровий та залежний роботоголізм. Є. П. Ільїн говорить про те, що для нормальних роботоголік робота схожа на хобі. Вони отримують задоволення і від самого процесу, і від результату. Вони ніколи не скаржаться на завантаженість, втому, нестерпність життя, оскільки їх робота супроводжується станом психологічного комфорту. Такі роботоголіки не є проблемними. Вони щасливі від того, що займаються улюбленою справою. Їх роботоголізм забезпечує високу ефективність роботи та значні професійні успіхи. Це, як правило, люди творчих професій, вчені, програмісти. Однак нормальними роботоголіками можуть бути і представниками інших, нетворчих професій (бухгалтери, токарі та ін.), які володіють працьовитістю, відповідальністю. Звичайно, вони відрізняються від нероботоголік якимись особистісними особливостями і в цьому сенсі є адиктами, але це не означає, що вони повинні бути пацієнтами психотерапевтів та психіатрів [3, с. 107].

Наш власний підхід до феномену роботоголізму полягає у тому, що це явище перш за все, треба розглядати з точки зору змісту мети, яку ставить перед собою роботоголік, і яка буде визначати відношення людини до своєї роботової діяльності. Ми припускаємо думку, що якщо людина ставить перед собою ціль самореалізації у своїй роботової діяльності, або служіння за допомогою власних талантів справі, то сам процес її діяльності буде і засобом і метою одночасно. Для такої людини буде важливим і процес, і результат її праці.

Переїдемо до розгляду іншого типу ставлення до праці – ліні. Безліч словників визначають лінь як небажання трудитися та виконувати свої обов'язки, схильність до неробства. Споконвіків лінь вважалася одним з головних пороків людини. Їй протиставляли такі поняття, як працьовитість, роботоголізм. В сучасні часи сформувалася і точка зору, що лінь – це двигун прогресу, а також невід'ємна частина творчого процесу. Виділяють так само різні типи ставлення до неї: негативний (дармоїдство), позитивний (захисний механізм, інтуїція), патологічний (як хвороба) та лінь як міф.

Значна кількість вчених розглядають феномен ліні з різних сторін. Такі автори, як М. Берендеева [1], М. М. Наріцин [5], І. С. Якиманська, В. В. Воробйова [8] виділяють багато різних типів ліні, але усі вони вивчають такі типи: лінь, як відсутність (або низький рівень) мотивації, лінь, як слабка вольова сфера, лінь, як захисна реакція організму, лінь, як двигун прогресу, лінь як індивідуальний стиль діяльності.

С. Т. Посохова, вивчаючи етичні аспекти психології ліні, приходять до висновку, що лінь може виступати як внутрішній конфлікт, а саме, конфлікт

співвідношення морального боргу і потягу особистості. Автор зауважує, що при такому розходженні людина здійснює дію тільки із свідомості свого боргу всупереч своєму власному потягові. Та навіть при зовнішньому дотриманні норм і правил особистість може реально їх не приймати і навіть свідомо ігнорувати. Таким чином, людина може потрапити в досить важко вирішуваний етичний конфлікт [6, с. 68].

Говорячи про природу ліні як якості особистості, Є. П. Ільїн відзначає, що причиною ліні зазвичай вважається неправильне виховання, коли у дитини не формується позитивне ставлення до праці, а навпаки, ви-

робляється споживацьке ставлення. Лінь може розвиватися і тоді, коли на дитину покладаються непосильні обов'язки. Дитина переконується, що з роботою їй все одно не впоратися, і тому або прагне її уникнути, або робить її аби як. Той же результат буде, якщо мета дитині не ясна.

Є. Л. Михайлова виділяє три компонента ліні (щодо навчальної діяльності):

1) мотиваційний компонент: відсутність мотивації або слабка мотивація

до навчальної діяльності;

2) поведінковий компонент: невиконання необхідної діяльності;

3) емоційний компонент: байдужість або позитивні емоції по приводу невиконання вимог в навчальній діяльності [3, с. 169].

Розглядаючи лінь у контексті відношення людини до праці, ми робимо акцент перш за все, на мотиваційних та ціннісно-смыслових її компонентах.

М. М. Наріцин пише, що лінь, як відсутність мотивації, це наслідок несвідомого опору самої людини, яка в глибині душі раптом починає відчувати, що ніби як не зовсім туди йде і не зовсім те робить. В таких випадках звинувачувати його в ліні починають навколишні - зокрема, ті, кому необхідно, щоб він виконував роботу, яку йому робити не хочеться.

Що стосується ліні на робочому місці, так нерідко підлеглим розпорядження начальника здаються відверто марними, або співробітники не мають ніякої зацікавленості у виконуваній роботі (мовляв, все одно піде в корзину, або за це явно не заплатять відповідно вкладеній праці) [5].

Як відзначає Ю. С. Ошимкова, лінь, як відхід чи уникнення будь-якої діяльності, часто виникає з причин відсутності екзистенційної мотивації, тобто відсутності сенсу своєї діяльності. Тож лінь тут виступає не як небажання виконувати ту чи іншу роботу, а як бажання не виконувати цю конкретну роботу [3, с. 171].

В цьому питанні дуже важливо приділяти увагу системі цінностей людини, з якої і формуються власні смисли та мотивація у роботі. Якщо ця система сформована і зміст праці відповідає її цінностям, то людина, найімовірніше, буде успішна в своїй роботі, і лінь може виступати тут тільки як ситуаційний компонент (наприклад, як захисна реакція при перевтомі).

На наш погляд, лінь у роботі може з'являтися, коли людина не знайшла власного сенсу у своїй діяльності, її дії не відповідають її інтересам, а результати праці не приносять задоволення. Досить часто, несвідомо слідуючи суспільним стандартам та ганяючись за престижем, людина обирає діяльність, яка не відповідає її особистісним особливостям характеру, здібностям, талантам. Відповідно, така людина не може досягти самореалізації у житті і страждає від цього. При цьому навколишні нерідко можуть засуджувати таку людину за відсутність ентузіазму в її роботі.

Але, як вказують І. С. Якіманська, В. В. Воробйова, однієї мотивації часто буває не достатньо, успішна діяльність вимагає вольових зусиль, що проявляється в розвиненому самоконтролі та самодисципліні. Таким чином, навіть займаючись улюбленою справою, людина повинна постійно працювати над своїм характером та розвивати волю [8].

Виходячи із всього вищесказаного, ми робимо висновки, що такі типи відношення до праці, як роботоголізм та лінь треба розглядати з різних позицій, виходячи із мотивів та цілей, які людина ставить перед собою,

її власних інтересів, та виходячи з особливостей потреби самореалізації людини у своїй роботі.

Необхідно також підкреслити, що лінь та залежний роботоголізм часто можуть мати однакову основу. При залежному роботоголізмі людина може бути поглинена роботою, тим самим несвідомо заповнюючи цим внутрішню порожнечу відсутності власного сенсу життя, а відповідно і своєї праці. Схожа ситуація виникає і у ситуації з лінню. Людина погано працює, бо не бачить великого сенсу своєї роботи. Або цікава ситуація може скластися, коли людина лініється, не може себе заставити робити необхідне (слабка воля) і багато працює над неважливими речами. Тобто цей побіг у роботоголізм насправді стає проявом ліні.

Таким чином, у контексті відношення людини до праці доцільним буде визначити та розрізнити різні види роботоголізму, та ліні. Найчастіше успіх та самореалізація людини у будь-якій справі потребує саме самовідданої праці, яка може проявлятися у конструктивному роботоголізмі. А лінь нерідко може бути причиною відсутності мотивації або власного сенсу людини відносно її роботи та вказувати на помилковий вибір діяльності.

Список використаних джерел

1. Берендеева М. Ленъ – это полезно. Курс выживания для ленивцев / М. Берендеева [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://bookmate.com/books/hUVZFomB>
2. Берендеева М. Ленъ – это полезно. Курс вижживания для ленивцев [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://bookmate.com/books/hUVZFomB>
3. Егоров О. Ю. Нехимические (поведенческие) аддикции (обзор) / О. Ю. Егоров // [Электронный ресурс]. – Режим доступа: www.narcom.ru
4. Егоров О. Ю. Нехимические (поведенческие) аддикции (обзор) // [Электронный ресурс]. – Режим доступа: www.narcom.ru
5. Ильин Е. П. Работа и личность. Роботоголизм, перфекционизм, лень [Текст] / Е. П. Ильин. – СПб.: Питер, 2011. – 224 с.
6. Илjin E. P. Rabota i lichnostj. Trudogolizm, perfekcionizm, lenj [Tekst] / E. P. Iljin. – Spb.: Piter, 2011. – 224 s. : il.; 21 sm. – (Mastera psikhologii). – Bibliogr.: s. 181-195. – 2000 ehkz. – ISBN 978-5-459-00365-9
7. Кукк В. Роботоголизм: труд-наркотик и тирания долга / В. Кукк [Электронный ресурс]. – Режим доступа: www.medlinks.ru
8. Кукк В. Trudogolizm: trud-narkotik i tiraniya dolga [Электронный ресурс]. – Режим доступа: www.medlinks.ru
9. Наріцин Н. Н. Ленъ / Н. Н. Наріцин [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.naritsyn.ru/laziness.htm>
10. Наріцин Н. Н. Ленъ [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.naritsyn.ru/laziness.htm>
11. Посохова С. Т. Этические аспекты психологии лени / С. Т. Посохова [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://wallenberg.ru/science/392-eticheskie-aspekty-psihologii-leni.html>
12. Посохова С. Т. Этические аспекты психологии лени [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://wallenberg.ru/science/392-eticheskie-aspekty-psihologii-leni.html>
13. Роботоголизм как форма зависимого поведения: проблематика исследований [Электронный ресурс] / И. Н. Козлова // Известия высших учебных заведений. Северо-Кавказский регион: научно-образовательный и прикладной журнал. – 2006. – № 26. – С. 95-96. – Режим доступа: <http://elibrary.ru/item.asp?id=9537278>
14. Trudogolizm kak forma zavisimogo povedeniya: problematika issledovaniy [Электронный ресурс] / И. Н. Козлова // Izvestiya vishshikh uchebnykh zavedeniy. Severo-Kavkazskiy region: nauchno-obrazovatel'niy i prikladnoy zhurnal – 2006. – № 26. – С. 95-96. – Режим доступа до zhurn.: <http://elibrary.ru/item.asp?id=9537278>
15. Якіманська І. С., Воробйова В. В. Психологія лени: Постановка проблеми [Электронный ресурс] / И. С. Якіманська, В. В. Воробйова. – Режим доступа: http://svitk.ru/004_book_book/8b/1956_yakimanskaya-psihologiya_leni.php
16. Якіманська І. С., Воробйова В. В. Психологія лени: Постановка проблеми [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://svitk.ru/004_book_book/8b/1956_yakimanskaya-psihologiya_leni.php
17. Griffiths M. D. Workaholism is still a useful construct / M. D. Griffiths // Addiction Research and Theory. – 2005. – V. 13. – № 2. – P. 97-100.
18. Robinson B. E. Workaholism: Bridging the gap between workplace, sociocultural, and family research / B. E. Robinson // Journal of Employment Counseling. – 2000. – V. 37. – P. 31-47.

Надійшла до редколегії 11.10.14

В. Караваева, соискатель
Запорожский национальный университет, Запорожье.

ТЕОРЕТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ПРОБЛЕМЫ ЛЕНИ И РОБОТОГОЛИЗМА КАК РАЗНЫХ ТИПОВ ОТНОШЕНИЯ ЧЕЛОВЕКА К ТРУДУ

Статья посвящена анализу основных теоретических концепций феномена роботоголизма и лени в контексте отношения современного человека к труду. Прежде всего, в ней отмечаются особенности отношения современного человека к своей роботовой деятельности, а так же причины научного интереса к данной проблем. В статье представлено развернутое определение роботоголизма и лени как основных типов отношения личности к труду. Рассматриваются основные подходы к этим проблемам как отечественных, так и зарубежных авторов. Проведен теоретический анализ данных подходов и выявлены их общие тенденции. Так же выделены преимущества и недостатки этих теорий. В статье предлагается собственный подход к изучению проблемы роботоголизма и лени, исходя из более широкого понимания данных феноменов.

Ключевые слова: труд, отношение к труду, роботоголизм, лень, зависимость, роботолюбие, аддикция.

V. Karavaeva, applicant
Zaporizhzhya National University, Zaporizhzhya

THEORETICAL ANALYSIS OF THE PROBLEM OF LAZINESS AND WORKAHOLISM AS DIFFERENT TYPES OF PERSONALITY ATTITUDE TO LABOR

This article analyzes the basic theoretical concepts of the phenomenon of workaholism and laziness in the context of attitude of the personality to labor. It also provides an analysis of the main theoretical concepts of a phenomenon of workaholism. First of all, in it features attitude of the modern person to their working activity and career, and as the reasons of interest to this problem are noted today. This article presents the detailed definition of the problem of workaholism and laziness as the main types of attitude of the personality to work. The paper considers the main approaches to these problems as domestic authors and foreign authors. The theoretical analysis of these approaches is carried out and their certain general tendency is revealed. In the article revealed that these overall trends are based on a rather one-sided examining the problem of workaholism as foreign scientists and the majority of the domestic. Moreover, the advantages and shortcomings of these theories are marked out. Indicate different approaches to the problem of the attitude to laziness. Study of the problem of laziness is offered on the basis of value-semantic and motivational personality system. The article also points to a common basis and reason of laziness and addictive workaholism. The author offers its own approach to the problem of workaholism and laziness, proceeding from broader understanding of these phenomenons. Is offered to consider the phenomenon of workaholism and laziness from different angles, identify clear criteria of these phenomena and differentiate their different types.

Keywords: labor, attitude to work, workaholism, laziness, dependence, industriousness, addiction.

УДК 159.923.2

Д. Коськіна, асп.
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ

СМИСЛОЖИТТЄВІ ОРІЄНТАЦІЇ ОДРУЖЕНИХ ОСІБ В КОНТЕКСТІ ЇХ ФУНКЦІОНАЛЬНО-РОЛЬОВОЇ ВЗАЄМОДІЇ

В статті розглядаються особливості смисложиттєвих орієнтацій одружених осіб. Представлені результати теоретичного та емпіричного дослідження смисложиттєвих орієнтацій жінок і чоловіків, які перебувають в авторитарному або в егалітарному шлюбі. Аналізуються гендерні відмінності смисложиттєвих орієнтацій в подружній взаємодії різного типу. В статті автор розглядає смисложиттєві орієнтації як детермінанти різноманітної активності особистості, в тому числі й у сфері подружніх стосунків. Оскільки стосунки зі значимими іншими (чоловік або дружина) значною мірою впливають на особистість та її функціонування, автор статті припускає, що дослідження смисложиттєвих орієнтацій подружжя в залежності від типу статтєво-рольової взаємодії в їх парі, дозволить глибше зрозуміти їх особливості та попередити конфліктні ситуації в подружжі.

Ключові слова: функціонально-рольова взаємодія, подружжя, авторитарна взаємодія, егалітарна взаємодія, смисложиттєві орієнтації.

Постановка наукової проблеми. Сучасна психологічна наука може пишатися кількістю накопиченого теоретичного до емпіричного досвіду яку вивченні рольової взаємодії подружжя, так й у дослідженні особистісних смисложиттєвих орієнтацій. Однак радикальні зміни, які відбуваються в сучасній Україні, передбачають також й суттєві трансформації в політичній та економічній системах. Такі процеси неодмінно знаходять своє відображення й у змінах духовного життя українців. На фоні кардинальних змін, які торкаються як сферу сім'ї, так й сферу цінносно-смыслових орієнтацій, їх вивчення набуває стрімкої актуальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Традиції вивчення смисложиттєвих орієнтацій закладені в різноманітних концепціях смыслу життя чисельних шкіл і напрямків філософії та психології. У зарубіжних психологічних дослідженнях смысл розглядається крізь призму психоаналітичної і гуманістичної парадигм. А. Адлер, В. Франкл, К. Хорні, К. Юнг розглядали його як процес адаптації людини до впливу зовнішніх і внутрішніх чинників у системі формування універсальних цінностей і внутрішньої тенденції "прагнення смыслу". А. Маслоу, Г. Олпорт, Е. Фромм вбачали в ньому досягнення людиною стану рівноваги шляхом прагнення щастя через процес самоактуалізації, вільний вибір життєвих установок [10].

В українській психології проблема смыслу життя і смисложиттєвих орієнтацій досліджується в різних проблемних і теоретичних контекстах. В. А. Роменець розглядав її з точки зору психології вчинку, а М. Й. Боришевський – в контексті проблеми духовності особистості [10].

Згідно з роботами сучасної української дослідниці О. М. Гриньової, "смисложиттєві орієнтації особистості – важлива передумова особистісно-духовного зростання" [6, с. 100], а на думку провідних українських психологів О. І. Власової, К.-М. О. Фадєєвої та А. С. Гуленко "цілісна особистість характеризується певним рівнем розвитку смисложиттєвих орієнтацій" [3, с. 37] тож актуальність дослідження смисложиттєвих орієнтацій є очевидно й для психології сьогодення.

На даний час в психологічній літературі поширеною є думка про те, що смисложиттєві орієнтації виступають динамічним компонентом смыслової сфери особистості, тобто інтегрують емоційну, когнітивну, та поведінкову складові смисложиттєвих конструктів [2; 6; 10].

О. В. Соколова зазначає, що смисложиттєві орієнтації зумовлюють специфіку активності індивідуума у різних сферах його життя – професійній, особистісній, міжособистісній та інших. При цьому саме смисложиттєві орієнтації є джерелом активного, творчого ставлення людини до життя [9].